

Vår referens/dnr:

46/2018

Utbildningsdepartementet

Er referens/dnr:

103 33 Stockholm

U2018/00382/UH

2018-06-07

Remissvar avseende betänkandet En strategisk agenda för internationalisering (SOU 2018:3)

En strategi behövs

Globaliseringen har medfört stora konsekvenser för näringslivets struktur, kompetensbehov och konkurrenskraft. Det har gett stora tillväxtmöjligheter, men medför också krav på effektivisering och specialisering. Det försprång som Sverige har haft krymper snabbt i och med att tidigare utvecklingsländer satsar mer på forskning och utbildning. Under det senaste decenniet har den globala konkurrensen ökat och mycket pekar på att Sverige är på väg att kringrännas. De privata FoU-investeringarna har minskat med en tredjedel, mätt som andel av BNP. Det handlar om förlorade jobb som slår hårt mot den svenska högteknologiska industrins kärna.

Välutbildade människor och specialister blir alltmer rörliga. Konkurrensen ökar om de bästa lösningarna för att attrahera och behålla talanger internationellt. Det ställer stora krav på högre utbildning och forskning, dels för att möta svenska företags behov av kompetens och forskning i Sverige, dels för att stötta svenska företag runt om i världen.

Svenskt Näringsliv välkomnar förslaget till internationaliseringsstrategi och lämnar nedan ett antal synpunkter och förslag. Sammanfattningsvis är det att

- ett specifikt mål om samarbete med näringslivet bör införas i strategin
- strategin på flera punkter bör kompletteras med en utvecklad syn på näringslivet
- en aktiv rekryteringspolitik bör utvecklas
- regeringens eget arbete med strategin bör tydligare belysas och utvecklas, bland annat med skrivelser till riksdagen inför utvärderingarna
- det måste bli tydligare hur regeringen inom andra politikområden förhåller sig till strategin (migration, bostadspolitik med flera områden)
- relationen till tidigare strategier inom området och andra beslutade strategier, till exempel Sveriges exportstrategi, måste förtydligas
- även om inga länder pekas ut bör det övervägas om ämnesprioriteringar behöver göras på övergripande nivå
- strategin bör omfatta etableringen av utländska lärosäten i Sverige, även om det sker utan samarbete med svenska lärosäten
- det bör vara ett mål att ett högt rankat lärosäte etablerar ett filialuniversitet i Sverige

- områdena offentlig diplomati och vetenskapsdiplomati bör utvecklas och tydligare framgå i beskrivningen av mål och åtgärder
- flera svenska och utländska utvärderare bör delta i uppföljning och utvärderingen
- det kan behövas former för och mottagare på regeringsnivå för hur mindre ändringsbehov och förtydliganden av strategin ska hanteras under perioden.

Ett mål för samarbete med näringslivet

Det är svårt att tänka sig en strategi med målet att "skapa bästa möjliga förutsättningar för Sverige som global kunskapsnation" som inte tidigt och tydligt tar upp frågor som rör näringslivet.

Svenskt Näringsliv anser att ett specifikt mål rörande samarbete med näringslivet bör införas i strategin. Det bör också tydliggöras i avsnittet om strategins funktion.

I andra länders strategier lyfts kunskaps- och utbildningsexport fram. Utredningen noterar att detta är ett eftersatt område i Sverige och ämnar återvända till ämnet i slutbetänkandet. Då bör inte bara den offentliga sektorns utbildningsexport belysas. Samarbete med och möjligheterna för den privata utbildningsexporten bör också belysas.

En aktiv rekryteringspolitik

Svenskt Näringsliv har under flera år pekat på behovet av en konsekvent och sammanhållen svensk rekryteringspolitik. Om Sverige ska stå starkt i en allt tuffare global konkurrens måste vi vara ett attraktivt land för talanger – svenska såväl som utländska.

Stipendier till internationella studenter är ett viktigt verktyg för attraktionskraft och hög etableringsgrad. Nuvarande stipendier är i mycket kopplade till biståndspolitiken. Det måste till fler stipendier som fokuserar på att attrahera och behålla topptalanger, oavsett ursprungsland. Dagens koppling till biståndspolitiken begränsar lärosätenas möjligheter att använda stipendierna för strategiska internationella samarbeten. Därför bör de talangorienterade stipendierna öka i omfattning, samtidigt som lärosätena ges större möjligheter att själva besluta om utformning och inriktning.

Rekryteringspolitiken kan med fördel genomföras i samarbete med näringslivet. Utlandsmyndigheter och andra myndigheter bör ha i uppdrag att underlätta och bidra till rekrytering av internationella studenter. Det kan också ske i samarbete med näringslivet genom delegationsresor och liknande åtgärder.

Synpunkter på övervägandena inför förslaget till strategi

Strategins ingångsvärden

Nedan lämnar Svenskt Näringsliv synpunkter och förslag avseende strategins ingångsvärden (avsnitt 6.1.1 i betänkandet).

Strategins funktion

I avsnittet om strategins funktion nämns inte näringslivet explicit. Det är svårt att tänka sig en strategi med målet att ”skapa bästa möjliga förutsättningar för Sverige som global kunskapsnation” som inte tidigt och tydligt tar upp frågor som rör näringslivet.

Svenskt Näringsliv föreslår att avsnittet om strategins funktion tydligt belyser näringslivs-aspekter av internationalisering av universitet och högskolor.

Nuläge och avgränsning

I avsnittet Nuläge och avgränsning tar utredaren ställning för en integrerad internationaliseringsstrategi. Svenskt Näringsliv har inga invändningar mot det ställningstagandet. I avsnittet där detta motiveras i betänkandet (s. 69) står det följande:

Ett framgångsrikt internationaliseringsarbete vid universitet och högskolor är också beroende av att andra delar av samhället upplever att internationaliseringen av lärosätena är önskvärd och viktig för Sverige.

Det vore önskvärt att här, liksom för andra saker som tas upp i betänkandet, utveckla synen på vad detta innebär för relationen mellan lärosäten och näringslivet och låta det återspeglas i det slutgiltiga förslaget till strategi.

Målgrupp

I avsnittet om målgrupp beskrivs kort regeringens roll som främste företrädare och representant för landet i vissa internationella kontakter. Slutsatsen i betänkandet är att regeringen kan bli och bör vara mer operativ när det gäller att främja svenska universitets och högskolors synlighet och kontakter. Svenskt Näringsliv delar den synen. Det är i sammanhanget angeläget att visa på möjligheterna som finns med att involvera svenska globala och internationella företag i ett sådant operativt arbete.

Svenskt Näringsliv har tidigare visat på behovet av att regeringen engagerar sig för att ett utländskt universitet etablerar en filial i Sverige (se rapporten Sverige som universitetsmarknad, Svenskt Näringsliv 2013). Det gäller både lagstiftningsåtgärder, myndighetsstyrning och främjandearbete.

Inga enskilda länder pekas ut

Svenskt Näringsliv har inga invändningar mot att enskilda länder inte pekas ut i strategin. Frågan är dock om det inom ramen för strategin skulle prövas om det krävs insatser för viktiga ämnesområden.

Det finns internationella exempel på länder som har velat stärka vissa ämnen genom internationellt samarbete. Det lär nog finnas behov även i Sverige. Danmark (11) och Norge (12) har universitet precis utanför topp-tio när det gäller data- och systemvetenskap. Sverige återfinns inte ens bland de femtio främsta på Academic World Ranking of World Universities. Data- och systemvetenskap får här endast tjäna som ett exempel. Vilka ämnen och vilka slags åtgärder som behövs bedöms bäst av de som är närmare frågorna.

Tidsperiod 2020–2030

Svenskt Näringsliv har inga invändningar emot att strategin ska gälla perioden 2020–2030. Se dock nedan om uppföljning och utvärdering.

Uppföljning och utvärdering

Svenskt Näringsliv välkomnar att strategin ska utvärderas efter fem och tio år. I betänkandet framhålls det att det är viktigt att välja en utvärderare med omsorg och med fördel en utländsk utvärderingsorganisation (s. 223–224). Det är lätt att ställa sig bakom. Frågan är dock om det inte behövs flera utvärderingar, av skilda slag, för att på ett relevant sätt utvärdera strategin.

En del av dessa utvärderingar kan säkerligen vara angelägna att genomföra med en utländsk organisation. Andra behöver specifik kompetens om svenska förhållande och en särskild uppgift kan komma att vara att samordna utvärderingarna efter fem och tio år. Detta bör beaktas i det slutliga förslaget till strategi.

Av betänkandet framgår det inte heller tydligt hur regeringen ska arbeta med strategin eller hur regeringen ska följa upp och utvärdera strategin. Att tynga regering och riksdag med årliga skrivelser förefaller onödigt. På något sätt bör dock regering och riksdag involveras i arbetet med och uppföljningen av strategin. Svenskt Näringsliv föreslår därför att regeringen bör lämna en skrivelse till riksdagen inför de två utvärderingarna med en redogörelse för och en bedömning av hur arbetet med strategin har fortlöpt.

Enligt Svenskt Näringsliv bör det övervägas om det behövs former för och mottagare på regeringsnivå för hur mindre ändringsbehov och förtydliganden ska hanteras under arbetet, då oklarheter och andra frågor säkerligen kommer att uppkomma.

Svenskt Näringsliv understryker behovet av statistik och särskilda utvärderingar. I betänkandet redogörs det på flera ställen för hur andra politikområden (bostäder, migration, utvecklingspolitik med flera) har stor påverkan på möjligheterna till internationalisering.

Relationen till andra strategier

Den föreslagna strategin är tänkt att ersätta två tidigare strategier: Strategi för internationalisering av den högre utbildningen (i propositionen Ny värld – ny högskola, prop. 2004/05:162, bet. 2005/06:Ubu3, rskr. 2005/06:160) och Strategi för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation (U2012/4853/F).

I betänkandet beskrivs svagheten med strategier som instrument. Den första strategin har inte uppdaterats och någon samlad uppföljning av strategin har inte genomförts. Enligt betänkandet har de understrategier som aviserats för den andra strategin inte kommit till stånd. Mycket lite av det uppföljande arbetet som förutsägs med strategierna tycks ha genomförts, enligt utredningen, vad gäller strategin för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation.

Den gällande exportstrategin, Sveriges exportstrategi, innehåller flera viktiga punkter som berör utbildning och forskning (marknadstillträde, utvecklingspolitik, högre utbildning, forskning med flera). Det bör enligt Svenskt Näringsliv göras en tydligare koppling i själva strategin mellan den och exportstrategin. Se även ovan om utbildningsexport.

Det finns flera strategier som rimligen berörs, till exempel En svensk flygstrategi – för flygets roll i framtidens transportsystem (dnr N2017/00590/MRT).

Synpunkter på den föreslagna strategin för internationalisering

Nedan lämnar Svenskt Näringsliv synpunkter och förslag avseende den strategi för internationalisering som föreslås i betänkandet.

Utgångspunkter

Det vore enligt Svenskt Näringsliv önskvärt med tydligare skrivningar om näringslivet i strategins utgångspunkter. Som noterats ovan, är det svårt att tänka sig en strategi med målet att ”skapa bästa möjliga förutsättningar för Sverige som global kunskapsnation” som inte tidigt och tydligt tar upp frågor som rör näringslivet.

Vision

Visionen som strategin syftar till skulle även den vinna på en tydlig referens till näringslivs-aspekter.

Mål

Det finns risk att mål för andra strategier som regeringen har lagt fram inte tillräckligt har beaktats i internationaliseringsstrategin.

I strategin för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation (U2012/4853/F) fanns mål som rörde näringslivet. Det var främst mål 7 om att öka möjligheter på utländska marknader, men även mål 6 om forskningsmässig närvaro i länder, mål 8 om tillgång till forskningsinfrastruktur i andra länder samt mål 9 om investeringar i forskning och innovation. Föreliggande förslag bör byggas ut med tydligare skrivningar om näringslivet på liknande sätt.

Svenskt Näringsliv föreslår att näringslivsaspekter tas med i avsnitten om utgångspunkter (i betänkandet 6.2.1) och vision (i betänkandet 6.2.2).

Vidare bör ett mål specifikt rörande samarbete med näringslivet (målet bör placeras efter nuvarande mål 5, jämför avsnitt 6.2.3).

Det bör också tydliggöras hur den föreslagna strategin förhåller sig till Sveriges exportstrategi. Där finns tydliga skrivningar som rör högre utbildning, forskning, lärosäten och studenter. Här finns en stor risk att frågor hamnar mellan stolarna.

Nedan lämnas kommentarer för några av de åtta målen i strategin.

1. Internationalisering präglar styrningen av och vid universitet och högskolor.

Avsnittet om internationalisering som präglar styrningen av och vid universitet skulle vinna på att explicit nämna näringslivet och näringspolitiska frågor. Regeringen har tidigare i Sveriges exportstrategi gjort tydliga uttalanden i den riktningen.

Svenskt Näringsliv välkomnar ambitionen att undanröja hinder som begränsar svenska universitet och högskolor så att de ges bästa möjliga förutsättningar att agera eller vid behov kunna etablera verksamhet i utlandet. På motsvarande sätt bör regeringen ta initiativ till åtgärder som möjliggör och främjar etableringen av utländska lärosäten i Sverige, till exempel genom filialuniversitet.

2. Sverige har hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation.

Hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation är ett mycket viktigt mål i näringslivets perspektiv, bland annat eftersom studenter från andra länder kan rekryteras till svenska företag efter studierna. Studenterna måste dock aktivt förberedas för den svenska arbetsmarknaden genom till exempel vägledning, utbildning i svenska språket, praktikplatser och kontakter. För få internationella studenter efter studierna. Lärosätena bör därför få i uppdrag att verka aktivt för att höja etableringsgraden.

Utredningen skriver att den allra viktigaste förutsättningen för Sveriges attraktionskraft som studie- och kunskapsnation är *upplevelsen* av att verksamheten inom kunskapssystemet har hög kvalitet och relevans (s.128). Svenskt Näringsliv föreslår att det omformuleras:

”Den allra viktigaste förutsättningen för Sveriges attraktionskraft som studie- och kunskapsnation är att verksamheten inom kunskapssystemet har hög kvalitet och relevans samt att det är känt och tydligt för intressenterna.”

Svenskt Näringsliv välkomnar ambitionerna att förutsättningarna för att attrahera studenter ska vara det bästa. Det går dock inte att undvika att notera att det finns stora problem inom området vad gäller bostäder, arbets- och uppehållstillstånd, praktiska förutsättningar för individer som skatter med mera. Regeringen måste följa upp strategin med ett eget reformarbete för att dessa ambitioner ska bli verklighet.

Svenskt Näringsliv delar synen att Sverige i ökad utsträckning behöver attrahera utländska utbildningsanordnare, forskningsutförare och annan kunskapsintensiv verksamhet och ta tillvara fördelar med utländska lärosätens etablering i Sverige när det sker i samarbete med svenska universitet och högskolor. Det bör också gälla situationer där utländska utbildningsanordnare själva vill etablera en verksamhet i Sverige, utan att det sker i samarbete med svenska lärosäten.

Svenskt Näringsliv anser att mål 2 bör kompletteras med att ett högt rankat lärosäte ska ha etablerat ett filialuniversitet i Sverige under perioden 2020–2030. Det bör vara ett mål i sig, och blir ett kvitto på svensk attraktionskraft som studie- och kunskapsnation.

Utöver det som utredningen räknar upp för att nå målen behövs en aktiv rekryteringspolitik. Det bedrivs i flera konkurrentländer, betänkandet redogör till exempel för Tysklands resultat på området. Syftet bör vara att locka talanger till Sverige, vilket i sig bör vara en viktig aspekt av en strategi för internationalisering.

Det är angeläget att locka studenter både till avgiftsbelagda utbildningar och genom stipendier – det bör uttryckas tydligt i strategin. Se ovan Aktiv rekryteringspolitik.

5. Villkoren för universiteten och högskolorna att öka strategiskt internationellt samarbete och samverkan är goda.

Utredningen pekar på svenska lärosätens höga förmåga till samverkan som bör utnyttjas som ett sätt att stärka samarbetet med strategiskt utvalda länder och locka utländska forskningsaktörer. Det är välkommet. Dock bör det tydliggöras i skrivningarna att samarbetspartnernas, som till exempel näringslivets, behov och förutsättningar också behöver belysas och förbättras.

I målet nämns även frågor som tas upp i Sveriges exportstrategi. Kopplingarna bör som noterats ovan tydliggöras.

7. Myndighetsstödet för internationalisering av universitet och högskolor är anpassat efter lärosätenas behov.

Mål 7 kan med fördel kompletteras med en syn på förutsättningarna för samarbete med näringslivet och en inriktning av förbättringsarbetet.

Ytterligare initiativ bör tas för att utveckla områdena offentlig diplomati och vetenskapsdiplomati. Det bör framgå av beskrivningen av målet och åtgärderna.

8. System för uppföljning och utvärdering av internationalisering är väletablerade.

Svenskt Näringsliv har ovan lämnat förslag om uppföljning och utvärdering:

- Det finns behov av flera utvärderare både utländska och svenska.
- Regeringen bör lämna en skrivelse till riksdagen inför de två utvärderingen med en redogörelse för och en bedömning av hur arbete med strategin har fortlöpt.
- Det bör övervägas om det behövs former för och mottagare på regeringsnivå för hur mindre ändringsbehov och förtydliganden ska hanteras under arbetet, då oklarheter och andra frågor säkerligen kommer att uppdagas.

Förslagen till regeringen

Nedan lämnar Svenskt Näringsliv synpunkter och förslag till regeringen under några av de olika målen i den föreslagna strategin för internationalisering som föreslås i betänkandet.

1. Internationalisering präglar styrningen av och vid universitet och högskolor.

Bland förslagen till regeringen avseende mål understryker Svenskt Näringsliv behovet av att se till all forsknings- och utbildningspolitik liksom närliggande områden (punkt 2, s. 21).

2. Sverige har hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation.

Förslagen avseende stipendier bör leda till att näringslivet ges goda möjligheter att delta i och utveckla arbetet (punkt 1, s. 21).

Reglerna för uppehålls- och arbetstillstånd måste utvecklas så att det går fortare och lättare att få tillstånd för studenter, gästforskare och andra anställda. Det måste bli möjligt för nyexaminerade att stanna längre än i dag för att söka arbete (punkt 2, s. 21–22). I dag är det möjligt att stanna i sex månader. Nya EU-regler förespeglar minst nio månader. Sverige bör förlänga tiden och det bör noteras att ett konkurrentland som Tyskland tillåter 18 månader.

Fler åtgärder bör övervägas för att stärka Sveriges utbildningsexport, inklusive för privata utbildningsanordnare och tjänsteleverantörer (punkt 3, s. 22).

Vad gäller etablering av utländsk forsknings- och utbildningsverksamhet i Sverige bör det även omfatta om det sker utan samverkan med svenska lärosäten (punkt 6, s. 22).

3. Alla studenter som tar examen från högskolan har utvecklat sin internationella förståelse eller interkulturella kompetens.

Svenskt Näringsliv välkomnar åtgärder kring digitalisering. Frågan är om de måste sättas in i ett större sammanhang än en internationaliseringsstrategi (punkt 2 och 3, s. 22).

Det bör också övervägas om och hur internationalisering tydligare kan kopplas till resurstilldelning i syfte att höja kvaliteten på lärosätena.

8. System för uppföljning och utvärdering av internationalisering är väletablerade.

Regeringen bör lämna en skrivelse till riksdagen inför de två utvärderingen med en redogörelse för och en bedömning av hur arbete med strategin har fortlöpt (punkt 1, s. 24). det kan behövas former för och mottagare på regeringsnivå för hur mindre ändringsbehov och förtydliganden av strategin ska hanteras under perioden (punkt 1, s. 24).

FÖRENINGEN SVENSKT NÄRINGSLIV

Fredrik Sand
Högskolepolitisk expert